

ker starost ne more prav na tanko določiti, kdaj naj otrok šolo prične — kedar starši vidijo, da je um otrokov toliko zbujen, da more sprejemati šolske nauke, začnita mu obetati, da pojde v šolo. Modro mu prigovarjata, kako bo lepo, ko bo slišal v šoli veliko lepega od Bogá, se naučil lepo brati in pisati. Varujta se neprevidno otroka pred šolo plašiti z zmišljenim popisovanjem šolskih kazni in z drugimi takimi rečmi. Vse to otroku šolo prigraja, da veselje do nje zgubi; — kar pa otrok z veseljem ne stori, malo sadú je od tega pričakovati.

(Prih. dalje.)

Nekoliko o zgodovini.

Spisal F. P.

V življenji vsacega človeka se menjajo različni prigodki, žalostni pa tudi veseli, in vsakemu, kar jih je živelo od Adama do današnjega dne, se je več ali manj imenitnega pripetilo, kar si ne more iz spomina zbrisati, ampak si dobro v njem hrani in z veseljem drugim pripoveduje. Od onega trenutka, ko je bil Bog prva človeka iz raja izgnal in jima pot po širokem svetu pokazal, do tega časa, ko se človeški rod že tako dolgo pri obdelovanji zemlje potí, kaže se nam nepretergana versta imenitnih in važnih dogodeb, ktere so po notranji ali zunanji razmeri razvijale djanja in stan človeškega rodú. Niso nam vse znane, in té, ktere poznamo, nam pripoveduje zgodovina. Naloga zgodovini je tedaj, oznanovati vse, kar se je že zgodilo; to kaže že beseda sama na sebi. Toda taka tirjatev je pač prevelika, da bi ji mogla zgodovina zadostovati, ker preobilo je djanj, ki so se godile na svetu. Vsa djanja pa se delé v dve versté, v dogodbe in prikazni v naravi in v djanja prostega uma človeškega. Perva so le produkt ali doveršek nepremakljivih naravnih postav, in na té se zgodovina le toliko ozira, kolikor zadevajo dela človeške prostosti, ker človek je glavár vsemu vidnemu stvarjenju, in okrog njega se vse drugo suče. Pravi predmet zgodovini je tedaj človek, in sicer razumno delavni človek. V ožjem pomenu nam tudi zgodovina mora to pripovedovati, kar se je po človeku zgodilo, kar je on sam storil; in to so vsi prigodki, ki naravnost zadevajo človeško življenje, kolikor jih je on sam vzrokoval, ali so pa pri njegovi odmembi vidno pripomogli. Perva podlaga človeš-

kemu delovanju pa je družba, ki ima svoj začetek v družini, in teh več združenih napravi državo. Življenje in razmere v državi nam tedaj zgodovina popisuje; kaže nam neprezerljivo versto djanj v državnem življenji, to je taci, ki so bile vzrok tehtnim premembam, ali pa, ki so pripomogle k dosegu namena človeškega bitja, ali pa so ga zadrževale. V tem pomenu nam kaže zgodovina razvitek razmer državnega življenja, pripoveduje nam od naprav, ktere je življenje v družbi vzbudilo; pravi nam, kako in kateri narodi so napredovali, zakaj in kateri zopet so v omiki zaostajali, kaže nam tudi prijazne in sovražne dotike držav in narodov. To je državno-politična zgodovina, in se ne peča samo s popisom prigodkov, ki se vtičejo v pravem pomenu v državno življenje, ampak mora omenjati tudi taci, ki so večkrat k osodi državnega življenja pripomogli. Omenja jih le v poglavitnih delih in sicer toliko, kolikor so bili podlaga ali vzroki naglemu premenu državnega življenja. Na tanko se pa popisuje v drugih zgodovinskih oddelkih, iz med katerih naj omenim le slovstveno in cerkveno zgodovino. Una nam kaže slovstvene izdelke kacega naroda, in našteva možé, ki so si za narod in slovstvo ali književnost zaslug pridobili; ta pa nam razvija osodo, ki jo je imela cerkev in njeni vladarji, pa tudi udje njeni.

Oziroma na obseg tega, kar nam zgodovina popisuje, jo delimo v posebno in občno. Perva nam popisuje ali kako posamesno zgodovinsko prikazen: kaj ji je bil vzrok, kako se je razvijala, kaka je njena razmera proti drugim, in kolika je njena važnost; ali pa nam nepretergano v povesti kaže dogodbe, kojih nasledki so bili važni, ali za kako veliko, ali pa tudi za manjše človeško društvo: za posamesno mesto, za kak narod ali kako državo. Če se nam pred oči stavlja le življenje kakega slavnega moža z ozirom na njegov razvitek, na njegovo delavnost in razmere proti času, v katerem je živel, se imenuje životo- ali življenjepis. — Občna povestnica ali zgodovina pa zbere to, kar je v posamnih posebnih oddelkih zgodovinskih zapisanega, v skupno celoto, in vredi jo po prostoru in času. Ona nas uči spoznavati stan vsega človeškega rodú, kakor se je v časovem teku razvijal, mikal, obražil. Deli se v povestnico starega, srednjega in novega veka; una starega veka se imenuje tudi starega zakona, in obsega vse dogodbe od per-

vih časov do keršanstva, to je do Kristusovega rojstva. S keršanstvom se je stan človeštva močno spremenil, da — popolnoma prenovil, in z njim se začne zgodovina novega zakona, in obsega vse prigodke od Kristusovega prihoda do današnjega dne; znane prekucije na severu, ktere je pričel Martin Luter, in so jih drugi podkurjevali, jo delé v povestnico srednje in nove dobe; je torej za — se obstoječa celota, akoravno se ostanki stare omike tudi v novem času še nahajajo, in na njeni podlagi se je človeštvo v tem veku tako visoko povzdignilo. Povestnico naj novejšega veka pa začinja strašna prekucija v Franciji, ktera je tisučerim ljudem stala življenje; nasledki njeni prežalostno kažejo se še današnji dan med narodi.

Ker je tedaj zgodovina veda, ki nam kaže djanja, ktera so ali za vse človeštvo ali vsaj za velik del važnih nasledkov, našla je tudi o vsakem času in pri vsakem narodu mož, ki so se z njo pečali in se trudili na njenem polji. Sili se nam torej vprašanje: Kteri narod se je prvi pečal s to vedo, in o katerem času? Na to vprašanje odgovoriti ni ravno težavno, in če pogledamo na prvo ljudstvo na svetu, izvoljeno izraelsko, najdemo že zgodovini začetek. Mojzes je pisal petero bukev, in te so zlasti zgodovina omenjenega naroda. On začne pripovedovati o stvaritvi svetá: „V začetku je Bog stvaril nebo in zemljo“ (I. Mojz. 1, 1.), in popisuje potem vse važne dogodbe do svoje smerti. Po njegovem zgledu so tudi drugi Hebrejci, duhovni in letopisci, zapisovali narodno zgodovino v listinah; iz teh zapisnikov so nastale skoraj da ne vse knjige naše o zgodovini starega zakona. Od Mojzesove dobe do današnjega dne se pri vsakem narodu nahajajo sledi tej lepi vednosti, pri drugem bolj, pri drugem manj; in ko je pri kakem ljudstvu že lepo cvéla, ni bilo pri drugem skoraj še nikakoršnega sluha o nji; kmali pa se je spremenilo. Zbudil se je narod, in med drugimi vedami se je tudi zgodovinska jela lepo razcvitati. Hočemo torej narode pregledovati, da spoznamo njihovo pečanje z zgodovino. Od najstareših pa naj se ozremo le na Perzizijane in Egipčane. Pri prvih je bilo zgodovinstvo v velikem čislú, česar nas prepričajo perzizijanski deržavni zapisniki, ki so se v Babilonu in Suzi shranjevali, in so jih kraljevi pisarji spisovali. Pri Egipčanih pa je na povelje kralja Ptolomeja II. spisal Maneto zgodovino egipčansko iz listin najdenih v mnogih tempeljnih in iz pesem zgodovinskih. Za temi pa

nastopijo Gerki, prvo ljudstvo, ki se je znanstveno z zgodovino pečalo. Herodot, oče zgodovine, je prvi pokazal pravo pot in postavil svoji zgodovini trdno podlago, nepremakljivo načelo. Spoznal je bil, da pravega izvirka vsaki dogodbi je treba le pri božanstvu iskati, da ima torej zgodovina večni, vedno živ princip ali virnik. On je bil prvi, ki je povzdignil zgodovino med vednosti, in je znal sporočila posamesnih narodov in deželá na jutru v lepo celoto združiti; pokazal je tudi v vseh svojih spisih, da čuje nad človekom neka viša, pravična moč, ki vse visoko ponižuje, nisko povišuje, in to zove on *zò théa* ali božanstvo. Pred Herodotom so le tako zvani logografi kake boje i vojske popisovali, toda brez vsega reda. Vendar pa on ni družega pisal, kot to, kar je le slišal; Tukidid pa, drug zgodovinar gerški, je popisal dogodbe, ki jih je sam doživel. Tako zgodaj, če ne že pred, so se pečali z zgodovino tudi Rimljani; toda vsi zapisniki, ki so jih bili letopisci zapisali, so se pozgubili, in kar so obsegali, nam poznejši zgodovinarji le nekoliko pripovedujejo, n. pr.: Fabij, Pictor, Katon. Pravo zgodopisje i zgodovinstvo se pa pri Rimljanih začne v zadnjih letih rimske republike ali ljudovlade; zgled prave doslednosti nam je Cezar; po tem Salust, ki popisuje boje z Jugurtom; Livij popisuje zgodovino rimsko od leta 754. pr. Kr. — V srednji dobi so se posebno Bizantinci z zgodovino pečali; še celó plemenitaši je niso zasramovali, ampak skerbno in marljivo so jo obdelovali. Na zahodu so se z njo do 12. stoletja le duhovniki ukvarjali, ki so legende in povesti svetnikov spisovali, tudi listine in letopise, toda le v latinskem jeziku. V maternem jeziku zgodovinska dela spisovati so začeli na severji; ko so se pa o preselitvi narodi bolj premikali, se je ta navada tudi na jug zanesla. — Kteri narod se je pa v novi dobi s to vednostjo naj bolj pečal? Da narod, ki ima bogato slovstvo, tudi zgodovine ne zanemarja, je jasno; da imajo tedaj Nemci celo kopo izverstnih zgodovinarjev, se samo umé; naj torej dalje o njih molčim! Na jugu so Italijani prvi umetniki; in čeravno so v naj novejši dobi v slovstvu za drugimi narodi nekoliko zaostali, so vendar zgodovinsko polje kaj marljivo orali; imenujem naj le kardinala Baronija in Sarpija. Enako čislana je zgodovina tudi pri Francozih, ki so jo že v 13. stoletji gojili. Slavní zgodovinar tukaj je Bossuet, nesrečnik Voltaire i. dr. In pri Slovanih? V 11. in 12. stoletji

že (1056 — 1116) je živel v Kiev-u na Ruskem Nestor, ki je pisal letnike v rusko-slovenskem jeziku, in je zastavil začetek zgodovini pri Slovenih; rokopis njegov je našel Herberstein, rojen Vipavec, v Moskvi. Drugi Slovani pa so se, kakor z drugimi, tako tudi z zgodovinsko vednostjo pozno jeli pečati. Temu se ni čuditi, ker podjarmljeni od družih, tujih in mogočnih narodov so jim morali streči in služiti. Ko so pa nekoliko oproščeni iz dolzega spanja se zbudili, so se z vedami, torej tudi z zgodovino bolj soznanili in sprijaznili. Vsak posamesen narod slovanski ima več ali manj učenih zgodovinarjev; tako pri Čehih Palacky; pri nas Slovencih Hicinger in Terstenjak.

Naj odgovorim še vprašanju: Kaj koristi nam vednost zgodovinska? — Kakor različne so vede, ki jih gojimo, tako mnogoverstna je tudi korist njihova. Ené bistré nam um, ené blažijo naše serce; med temi posebno zgodovina. Te se torej pridno učiti, je za vsakdanje življenje zelo koristno. Kdor hoče námreč sedanjost prav razumeti, mora se ozirati v preteklost; ona mu kaže, kako so se reči tako osnovale, kakor so sedaj; razodene mu njihove korenine in pravila, po katerih so rastle. Preteklost je tedaj zerkalo sedanjosti; ker imenitna djanja sedanjega časa se pogosto skladajo ne le v vzrokih, ampak tudi v razvitku in v nasledkih. Iz tega se lahko spoznajo pota, ki so tukaj peljale k dobremu, tamkaj zopet k slabemu, in zato je tudi zgodovina zvesta vodnica pri ravnanji v sedanjih razmerah. Stari Rimljani že so ji rekli „magistra vitae, lux veritatis — učenica življenja, luč resnice“; in mi, ki toliko stoletij pozneje živimo, bi jo zanemarjali? Nikakor ne, ampak skerbno in pazljivo prebirajmo liste njene, in iz njenih predalov zajemajmo naukov, ki bodo nas vodili varno po poti našega delovanja. Vsakdanja skušnja sama že nas prepriča, kako malo se ljudje ozirajo v preteklost, ki bi jim v marsikteri zadregi dobrih podukov dajati môgla. Kdo je pač tako kratkoveden, ki ne bi spregledal, da čisto mala iskrica mnogokrat napravi velikanski ogenj, ki cela mesta spremeni v pusto pogorišče? Če pomislimo na tridesetletno vojsko, koj prašamo po vzroku, zavoljo kterega se je toliko kervi prelilo. In kaj je vzbudilo francosko prekucijo, kaj vojsko letošnjo? Prašamo li po vzrokih, in jih zvemo, se ne homo čudili, da zavoljo malovredne reči se toliko kervi preliwa? A če tudi ni pri učenji zgodovine djanska ali praktična korist prava, izvirata vendar iz nje dva zelo imenitna

nauka za nas, da namreč duševna moč vselej več premore kot telesna, in da navadno vsa nesreča, ki zadeva vladarje ali posamesne narode, izvira iz zadolženja tistega, ki ga zadeva, ako ne nastane naravnost iz naravnih prekucij. Ako se človek tega živo prepriča, mora se tudi s sovražniki za resnico in pravico, ter za vse, kar je človeštvu koristno, hrabro boriti. Zgodovina prežene boječnost, in varuje nas prevelike zaupnosti, pametnemu daje serčnost, ker mu kaže od ene strani nevarnosti, ki mu pretijo, od druge mu pa tudi ponuja pomočke, s katerimi se more braniti. Zgledi slavnih mož, imenitnih državnikov, mogočnih vladarjev, hrabrih vojskovodjev in navdušenih pesnikov napolnujejo naša serca z občudovanjem, in nas oserčujejo jih posnemati.

Na noge torej tudi vi mladi učitelji! vzemite v roke povestnico občno, ki sta nam jo spisala Vertovec in Verne, cerkveno, katero nam je sestavil Hicinger; berite zgodovino o Slovencih in drugih narodov slovanskih, in cepite dobre in potrebne nauke, ki jih zajemate iz nje, tudi v mlada serca, da jih pripeljete in vodite na pravo pot v življenje, da si pridobite zaupanje pri bratih in častno ime pri prihodnjikih!

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XXXIII.

D. Težak je začetniku že prvi razred moške sklanje; ali še teži mu mora biti drugi, in vse „klasje z domačega polja“ stavim v poklon tistemu, kateri mi jasno razloči zgleda „klās in trāk“ z raznimi oblikami in po vseh opombah od *a* do *i* in celó do *j*! Krušicu samemu se smili, torej pravi §. 14: »der jüngere Anfänger möge sich nur die Anmerkungen: *c*), *g*), *h*), *i*) und *j*) dieser Abtheilung und die aufgestellten Muster aneignen« — češ, druge reči so le „für den älteren Anfänger!“

O. Precej dobro je razložil to reč Janežič, in po njem naj se je učita oba; mi pa jo zdaj pustimo.

D. To bi pa vendar rad vedil, zakaj piše Krušic pri zgledu *b*) v dajavniku in mestniku edinstva „trakovi in pri